

Nóta Apoštolskej penitenciárie

o význame vnútorného fóra a neporušiteľnosti svedného tajomstva

„Svojím vtelením sa Boží Syn určitým spôsobom spojil s každým človekom“(1); svojimi činmi a slovami osvetlil jeho vznešenú a neporušiteľnú dôstojnosť; v sebe samom, svojou smrťou a zmŕtvychvstaním obnovil padnuté ľudstvo, zvíťazil nad temnotami hriechu a smrti; tým, ktorí v neho veria, umožnil nadviazať vzťah so svojím Otcom; vyliatím Ducha Svätého posvätil Cirkev ako svoje pravé telo a dal spoločenstvu veriacich účasť na svojom prorockom, kráľovskom a kňazskom úrade, aby bolo vo svete predĺžením jeho vlastnej prítomnosti a poslania. Má ohlasovať ľuďom každej doby pravdu, sprevádzať ich do jasu svojho svetla a umožniť im, aby sa ich životov skutočne dotkol a premenil ich.

V tomto čase ľudských dejín poznačenom utrpením, zdá sa, rastúcemu vedecko-technickému pokroku nezodpovedá primeraný etický a sociálny rozvoj, ba ide skôr o skutočný kultúrny a morálny „regres“, keď sa v dôsledku zabudnutia na Boha – ak nie priam nepriateľstva voči nemu – stávame neschopnými spoznať a rešpektovať základné koordináty ľudského života v každom prostredí a na každej úrovni a s nimi aj samotný život Cirkvi.

„Ak technickému pokroku nezodpovedá pokrok v etickej formácii človeka, v raste vnútorného človeka [...], potom to nie je pokrok, ale hrozba pre človeka a svet.“(2) Aj v oblasti súkromnej a masmediálnej komunikácie neúmerne vzrastajú „technické možnosti“, no nie láska k pravde, úsilie o jej hľadanie, zmysel pre zodpovednosť voči Bohu a ľuďom; ukazuje sa znepokojivá disproporcija medzi dostupnými prostriedkami a etikou. Zdá sa, že abnormálny komunikačný rast sa obracia proti pravde a následne proti Bohu a proti človeku; proti Ježišovi Kristovi, Bohu, ktorý sa stal človekom, a Cirkvi, jej historickej a reálnej prítomnosti.

V posledných desaťročiach sa rozšírila istá „nenásytosť“ po informáciách, takmer bez ohľadu na ich reálnu dôveryhodnosť a príhodnosť, a to až tak, že sa zdá, akoby „svet komunikácií“ chcel „nahradiť“ skutočnosť tým, že jednak ovplyvňuje jej vnímanie, jednak manipuluje jej chápanie. Od tejto tendencie, ktorá môže nadobúdať znepokojivé, chorobné črty, nie je, žiaľ, uchránené ani cirkevné spoločenstvo, ktoré žije vo svete a často prijíma jeho kritériá. Aj veriaci často mňajú vzácnu energiu na vyhľadávanie „správ“ – alebo skutočných „škandálov“ – ktoré sú prispôsobené vnímavosti istej časti verejnosti, a to s cieľmi a zámermi, ktoré nekorešpondujú s božsko-ľudskou (teandrica) povahou Cirkvi. To všetko vážne poškodzuje hlásanie evanjelia každému stvoreniu a požiadavky misie. Treba pokorne priznať, že niekedy nie sú od tejto tendencie oslobodení ani členovia kléru, ba ani najvyšší hierarchovia

Z pozície najvyššieho súdneho tribunálu pripomínáme skutočnosť, že verejnej mienke sa príliš často predkladajú informácie rôzneho druhu, týkajúce sa aj tej naj dôvernejšej a najtajnejšej sféry, čo sa nevyhnutne dotýka aj života Cirkvi, pričom vyvolávajú – alebo aspoň podporujú – unáhlené úsudky, protiprávne a nenapraviteľne poškodzujú dobrú povest' druhých, ako aj právo každého človeka chrániť si svoje súkromie (porov. kán. 220 CIC). V tejto situácii nám znejú zvlášť aktuálne slová svätého Pavla Galaťanom: „Lebo vy ste povolani pre slobodu, bratia, len nedávajte slobodu za príležitosť telu, ale navzájom si slúžte v láske! [...] Ale ak sa medzi sebou hryziete a žeriete, dajte si pozor, aby ste sa navzájom neponičili“ (Gal 5, 13 – 15).

Zdá sa, že sa v tomto kontexte presadzuje istá znepokojivá „negatívna zaujatosť“ voči Katolíckej cirkvi, ktorej existencia je kultúrne prezentovaná a spoločensky chápaná na jednej strane vo svetle napätí, ktoré možno pozorovať v rámci samotnej hierarchie, a na druhej strane vychádzajúc z nedávnych ohavných škandálov zneužívania, spáchaných niektorými členmi kléru. Tento predsudok, ktorý zabúda na pravú povahu Cirkvi, na jej autentické dejiny a reálny pozitívny vplyv, ktorý vždy mala a má na život ľudí, sa niekedy transformuje do neodôvodniteľného „očakávania“, že sama Cirkev v niektorých otázkach prispôsobí svoj právny poriadok civilnému poriadku štátov, v ktorých žije, ako jedinej možnej „záruke korektnosti a spravodlivosti“.

S ohľadom na toto všetko považuje Apoštolská penitenciária za vhodné zasiahnuť prostredníctvom tejto nóty, aby zdôraznila význam a podporila lepšie pochopenie tých konceptov, ktoré sú vlastné cirkevnej i spoločenskej komunikácii a ktoré sa dnes verejnej mienke a niekedy aj samotnému občianskemu právnemu poriadku javia ako cudzie. Ide o svedné tajomstvo, dôvernú vnútornú mimosviatostnú fóru, služobné tajomstvo, kritériá a hranice akejkoľvek inej komunikácie.

1. Svedné tajomstvo

Keď Svätý Otec nedávno hovoril o sviatosti zmierenia, chcel zdôrazniť, že svedné tajomstvo je bezpodmienečné a nedostupné: „Samotné zmierenie je dobrom, ktoré Cirkev vždy chránila celou svojou morálnou a právnou silou – svedným tajomstvom. Aj keď moderná mentalita ho často nechápe, ono je nevyhnutné pre svätosť sviatosti a pre slobodu svedomia penitenta; preto si penitent musí byť v každom momente istý, že sviatostný rozhovor ostane tajomstvom spovede, medzi vlastným svedomím, ktoré sa otvára Božej milosti, a nevyhnutným kňazovým prostredníctvom. Svedné tajomstvo je nevyhnutné a nijaká ľudská moc nemá nad ním právomoc ani sa jej nemôže dožadovať.“(3)

Neporušiteľná tajnosť spovede pochádza priamo zo zjaveného božského práva a má korene v samotnej sviatosti, takže nepripúšťa nijakú výnimku ani v cirkevnej, a už vôbec nie v civilnej oblasti. Totiž v slávení sviatosti zmierenia je akoby zhrnutá samotná podstata kresťanstva a Cirkvi: Boží Syn sa stal človekom, aby nás spasil a rozhodol sa zapojiť do tohto diela spásy ako „nutný nástroj“ Cirkvi a v nej tých, ktorých si vyvolil, povolal a ustanovil za svojich služobníkov.

Cirkev vždy učila – aby vyjadrila túto pravdu –, že kňazi pri slávení sviatostí konajú „in persona Christi capitis“, teda v osobe samého Krista Hlavy: „Kristus nám dovoľuje používať svoje ‚ja‘ a dovoľuje nám spojiť sa s ním, spája nás so svojím ‚ja‘. [...] Toto zjednotenie s jeho ‚ja‘ sa uskutočňuje v slovách premenenia. Pretože nik z nás nemôže odpúšťať hriechy; aj v slovách ‚a ja ťa rozhrášujem‘ – ide o Kristovo Božie ‚ja‘, ktoré jedine môže odpúšťať.“(4)

Každý kajúcnik, ktorý pokorne príde ku kňazovi, aby vyznal svoje hriechy, svedčí o tomto veľkom tajomstve vtelenia a nadprirodzenej podstaty Cirkvi a služobného kňazstva, prostredníctvom ktorého zmŕtvychvstalý Kristus ide v ústrety ľuďom, dotýka sa skrze sviatosti – teda reálne – ich života a udeľuje im spásu. Z tohto dôvodu predstavuje ochrana svedného tajomstva zo strany spovedníka, ak by bolo potrebné *usuque ad sanguinis effusionem* (až po obeť vlastného života), nielen akt náležitej „lojality“ voči penitentovi, ale oveľa viac: nevyhnutné a priamo vydávané svedectvo – „mučeníctvo“ – o jedinečnosti a spásnej univerzálnosti Krista a Cirkvi.(5)

Matéria spovedného tajomstva je aktuálne vysvetlená a regulovaná kánonmi 983 – 984 a 1388 § 1 CIC a kán. 1456 CCEO, ako aj kán. 1467 Katechizmu Katolíckej cirkvi, kde sa príznačne neuvádza, že Cirkev na základe svojej autority „stanovuje“, ale že „vyhlasuje“ – teda uznáva ako nespochybniteľný fakt, vyplývajúci práve zo svätosti sviatosti ustanovenej Kristom – „že každý kňaz, ktorý spovedá, je pod veľmi prísnyimi trestami viazaný zachovať absolútne tajomstvo, čo sa týka hriechov, z ktorých sa mu jeho kajúcnici vyznali“.

Spovedník nesmie nikdy „slovami ani nijakým iným spôsobom, ani z nijakého dôvodu, ani len čiastočne prezradiť kajúcnika“ (kán. 983, § 1 CIC), a tiež je spovedníkovi zakázané „použitie poznatku získaného zo spovede, ktorý priťažuje kajúcnikovi, aj keď je vylúčené akékoľvek nebezpečenstvo odhalenia“ (kán. 984, § 1 CIC). Náuka Cirkvi ďalej prispela k bližšej špecifikácii obsahu spovedného tajomstva, ktorý zahŕňa „všetky hriechy penitenta, ako aj iné známe hriechy zo spovede penitenta, či už ťažké alebo ľahké, skryté alebo verejné, keďže boli vyjavené v poriadku rozhrešenia a teda spovedník sa o nich dozvedel z moci sviatostného poznania“. (6) Spovedné tajomstvo sa teda týka všetkého, čo kajúcnik priznal aj v prípade, keď spovedník nemohol udeliť rozhrešenie: hoci by aj bola spoveď neplatná alebo z nejakého dôvodu nebolo udelené rozhrešenie, predsa musí byť spovedné tajomstvo zachované.

Kňaz sa totiž dozvedá o hriechoch veriaceho „non ut homo, sed ut Deus – nie ako človek, ale ako Boh“ (7) a teda on jednoducho „nevie“, čo mu bolo povedané v spovednici, pretože nepočúval ako človek, ale práveže v Božom mene. Spovedník by teda mohol bez akejkoľvek ujmy vo svojom svedomí aj „prisahať“, že „nevie“, čo vie iba ako Boží služobník. Pre svoju špecifickú povahu zaväzuje spovedné tajomstvo spovedníka aj „vnútorne“, a to tak, že má zakázané dobrovoľne si pripomínať spoveď a má potláčať akékoľvek nedobrovoľné spomienky na ňu. K zachovávaniu tajomstva pochádzajúceho zo spovede je viazaný aj ten, kto sa akýmkoľvek spôsobom dozvedel hriechy zo spovede: „Zachovávať tajnosť je povinný aj tlmočník, ak sa zúčastní, ako aj všetci ostatní, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom dozvedeli o hriechoch zo spovede“ (kán. 983, § 2 CIC).

Absolútny zákaz vyplývajúci zo spovedného tajomstva je taký, že bráni kňazovi hovoriť o obsahu spovede mimo sviatosť zmierenia aj so samotným penitentom, „okrem jeho výslovného súhlasu. Je však lepšie, nežiadať si tento súhlas“. (8) Spovedné tajomstvo sa vymyká aj spod právomoci penitenta, ktorý po vyslúžení sviatosti už nemá moc zbaviť spovedníka povinnosti zachovať tajomstvo, pretože táto povinnosť pochádza priamo od Boha.

Ochrana spovedného tajomstva a svätosť spovede nikdy nemôžu predstavovať nejakú formu spoluúčasti na zle, naopak, predstavujú jediný pravý liek proti zlu, ktoré ohrozuje človeka a celý svet; sú reálnou možnosťou ako sa zveriť Božej láske, nechať sa obrátiť a premeniť touto láskou, naučiť sa konkrétne podľa nej konať vo svojom živote. V prípade hriechov, ktoré naplňajú skutkovú podstatu trestného činu, nikdy nie je dovolené uložiť penitentovi ako podmienku rozhrešenia povinnosť udať sa civilnej spravodlivosti, a to na základe prirodzeného princípu „nemo tenetur se detegere“ (od nikoho nemožno žiadať sebaudanie), uznaného každým právnym poriadkom. Zároveň však patrí k samotnej „štruktúre“ sviatosti zmierenia, ako podmienka jej platnosti, úprimné pokánie, spolu s pevným predsavzatím polepšiť sa a neopakovať spáchaný hriech. Kedykoľvek ide o penitenta, ktorý bol obeťou iných, má sa spovedník postarať o to, aby ho informoval ohľadom jeho práv, ako aj konkrétnych právnych nástrojov, ktoré môže využiť, aby ohlásil túto skutočnosť na civilnom alebo cirkevnom fóre a dožadoval sa spravodlivosti.

Každá politická aktivita alebo legislatívna iniciatíva zameraná na „prelomenie“ neporušiteľnosti svedného tajomstva by predstavovala neakceptovateľný útok na *libertas Ecclesiae* (slobodu Cirkvi), ktorej oprávnenosť nepochádza od jednotlivých štátov, ale od Boha; zároveň by to predstavovalo porušenie náboženskej slobody, ktorá právne zakladá všetky ďalšie slobody, vrátane slobody svedomia jednotlivých veriacich, či už kajúcnikov alebo svedníkov. Zneuctenie svedného tajomstva by sa rovnalo zneucteniu úbožiaka, ktorý je v hriešnikovi.

2. Vnútorne mimosviatostné fórum a duchovné vedenie

Do právno-morálnej oblasti vnútorného fóra patrí aj tzv. „vnútorne mimosviatostné fórum“, ktoré je mimo sviatosti zmierenia, no vždy tajné. Aj v rámci neho vykonáva Cirkev svoje poslanie a spásonosnú moc: nie odpúšťaním hriechov, ale udeľovaním milostí, odstraňovaním právnych prekážok (ako sú napríklad cenzúry) a zaobaraním sa všetkým, čo sa týka posvätenia duší, teda oblasťou, ktorá je pre každého veriaceho vlastná, intímna a osobná.

Do interného mimosviatostného fóra patrí osobitne duchovné vedenie, pri ktorom jednotliví veriaci zveruje svoju cestu obrátenia a posväcovania do rúk niektorého kňaza, zasvätenej osoby alebo laika/laičky.

Kňaz vykonáva túto službu z moci poslanca reprezentovať Krista, ktoré mu bolo zverené skrze sviatosť posvätného stavu a ktoré má vykonávať v hierarchickom spoločenstve Cirkvi prostredníctvom tzv. *tria munera*: úlohy učiť, posväcovať a spravovať. Laici ju vykonávajú z moci krstného kňazstva a daru Ducha Svätého.

Pri duchovnom vedení veriaci slobodne otvára tajomstvo svojho svedomia duchovnému vodcovi/sprevádzateľovi, aby ho usmernil a podporil v počúvaní a plnení Božej vôle.

Aj táto špecifická oblasť si preto vyžaduje isté utajenie *ad extra*, ktoré je vlastné pre obsah duchovných rozhovorov a vyplýva z práva každého človeka na rešpektovanie jeho súkromia (porov. kán. 220 CIC). Hoci len „analogicky“ k tomu, čo sa deje v svedí, duchovný vodca sa dozvedá o svedí jednotlivého veriaceho čiastočne z titulu svojho „špeciálneho“ vzťahu s Kristom, ktorý pochádza zo svätosti jeho života a – ak je klerikom – z prijatého posvätného stavu

Ako svedectvo o osobitnej dôvernosti, ktorá sa priznáva duchovnému vedeniu, je potrebné brať do úvahy nielen právne sankcionovaný zákaz žiadať pri príležitosti pristúpenia k posvätným stavom, alebo, naopak, pri prepustení kandidátov na kňazstvo zo seminára (porov. kán. 240, § 2 CIC; kán. 339, § 2 CCEO) o názor svedníka, ale aj duchovného vodcu. Inštrukcia *Sanctorum Mater* z roku 2007 týkajúca sa vykonávania diecéznych alebo eparchiálnych šetrení v prípade svätých, zároveň zakazuje umožniť svedectvo nielen svedníkov – z dôvodu ochrany svedného tajomstva – ale aj duchovných vodcov Božieho služobníka, a to aj ohľadom všetkého, čo sa dozvedeli vo fóre svedomia, mimo sviatostnej svede.⁹

Toto nevyhnutné utajenie je o to „prirodzenejšie“ pre duchovného vodcu, pretože on sa učí poznať a „byť pohnutý“ tajomstvom slobody veriaceho, ktorý sa prostredníctvom neho obracia na Krista; duchovný vodca má chápať svoje poslanie a svoj vlastný život výlučne pred Bohom, v službe jeho slávy, pre dobro osoby, Cirkvi a pre spásu celého sveta.

3. Tajomstvá a ďalšie špecifické obmedzenia komunikácie

Odlíšnú povahu ako sviatosťné a mimosviatosťné vnútorné fórum majú dôverné informácie zverené pod pečatou tajomstva, ako aj tzv. „služobné tajomstvá“, ktoré vlastnia osobitné kategórie osôb tak v civilnej spoločnosti, ako aj v cirkevných organizáciách z titulu istého špeciálneho úradu, ktorý zastávajú ako jednotlivci alebo kolektívy.

Tieto tajomstvá sa na základe prirodzeného práva majú vždy zachovávať, „okrem výnimočných prípadov, v ktorých by zachovanie tajomstva spôsobilo tomu, kto ho zveril, alebo tomu, kto ho prijal, alebo tretej osobe, veľmi ťažké škody, ktorým by sa mohlo vyhnúť iba vyzradením pravdy“ – ako hovorí Katechizmus Katolíckej cirkvi v bode 2491.

Osobitný prípad tajomstva je „pápežské tajomstvo“, ktoré viaže na základe prísahy spojenej s vykonávaním istých úradov v službe Apoštolskej stolici. Ak prísaha ohľadom tajomstva viaže toho, kto ju zložil, vždy coram Deo, konečným dôvodom (ratio) prísahy spojenej s „pápežským tajomstvom“ je verejné dobro Cirkvi a salus animarum. Predpokladá sa, že toto dobro a samotné požiadavky salus animarum, vrátane použitia informácií, ktoré nespádajú pod pečať tajomstva, môžu a musia byť správne interpretované samotnou Apoštolskou stolicou, v osobe rímskeho veľkňaza, ktorého Kristus Pán ustanovil a postavil ako viditeľný princíp a základ jednoty viery a spoločenstva celej Cirkvi.(10)

Pokiaľ ide o iné oblasti komunikácie či už verejné, alebo privátne, vo všetkých ich formách a prejavoch Cirkev vždy múdro označovala za základné kritérium „zlaté pravidlo“ vyslovené Pánom, ktoré uvádza Evanjelium podľa Lukáša: „Ako chcete, aby ľudia robili vám, tak robte aj vy im!“ (Lk 6, 31). Teda tak v komunikácii pravdy, ako aj v jej zamlčaní – ak pýtajúci nemá právo ju poznať – treba vždy svoj život formovať podľa prikázania bratskej lásky, majú pred očami dobro a bezpečnosť druhých, rešpektovať ich súkromný život a spoločné dobro.(11)

Ako osobitnú povinnosť povedať pravdu, ktorá je diktovaná bratskou láskou, treba spomenúť „bratské napomenutie“ v jeho rôznych stupňoch, o ktorom učí Pán. Z jeho učenia máme vychádzať pri rozhodovaní, kde je nutné a kde ho konkrétne okolnosti dovoľujú a vyžadujú: „Keď sa tvoj brat prehreší proti tebe, choď a napomeň ho medzi štyrmi očami. Ak ťa počúvne, získal si svojho brata. Ak ťa nepočúvne, priber si ešte jedného alebo dvoch, aby bola každá výpoveď potvrdená ústami dvoch alebo troch svedkov. Keby ani ich nepočúvol, povedz to cirkvi“ (Mt 18,15 – 17).

V čase masívnej komunikácie, keď každá informácia hneď „zhorí“ a s ňou, žiaľ, aj časť života osôb, je nevyhnutné si znovu uvedomiť silu slova, jeho konštruktívnu moc, ale aj jeho deštruktívny potenciál; musíme bdieť, aby spovedné tajomstvo nebolo nikdy a nikým porušené a aby sa úzkostlivo chránila nevyhnutná dôvernosť súvisiaca s vykonávaním služobného kňazstva, majú ako jediný horizont pravdu a integrálne dobro osôb.

Od Ducha Svätého vyprosujeme pre celú Cirkev vrúcnu lásku k pravde v každom prostredí a vo všetkých okolnostiach života; schopnosť uchovávať ju celistvú v ohlasovaní evanjelia každému stvoreniu, ochotu k mučeníctvu na obranu neporušiteľného spovedného tajomstva, ako aj zdržanlivosť a nevyhnutnú múdrosť vyhnúť sa akémukoľvek inštrumentálnemu a nesprávnemu používaniu informácií, ktoré spadajú do súkromného, spoločenského a cirkevného života a ktoré by mohli uraziť dôstojnosť osoby a samotnej pravdy, ktorou je vždy Kristus, Pán a Hlava Cirkvi.

V starostlivom strážení spovedného tajomstva a nevyhnutnej diskrétnosti spojenej s vnútorným mimosviatostným fórom a inými služobnými povinnosťami žiari mimoriadna syntéza petrovského a mariánskeho rozmeru Cirkvi.

S Petrom chráni Kristova nevesta až do konca dejín inštitucionálnu službu „moci kľúčov“; a tak ako Najsvätejšia Mária aj Cirkev uchováva „všetky slová vo svojom srdci“ (Lk 2, 51 b), vediac, že v nich sa odráža svetlo, ktoré osvecuje každého človeka a ktoré musí byť chránené, obhajované a strážené v posvätnom priestore medzi osobným svedomím a Bohom.

Najvyšší veľkňaz František 21. júna 2019 schválil túto nótu a nariadil jej zverejnenie.

Dané v Ríme v sídle Apoštolskej penitenciárie 29. júna roku Pána 2019, na sviatok svätých apoštolov Petra a Pavla.

Kardinál Mauro Piacenza,
najvyšší penitenciár

Mons. Krzysztof Nykiel,
Regent

1 DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete Gaudium et spes, 22.

2 BENEDIKT XVI.: encyklika Spe salvi (30. november 2007), 22.

3 FRANTIŠEK: Discorso ai partecipanti al XXX Corso sul Foro Interno organizzato dalla Penitenzieria Apostolica (29. marec 2019).

4 BENEDIKT XVI.: Stretnutie s kňazmi (10. júna 2010).

5 Porov. KONGREGÁCIA PRE NÁUKU CIRKVI: deklarácia Dominus Iesus o jedinečnosti a všeobecnom spásanosnom poslaní Ježiša Krista a Cirkvi (6. augusta 2000).

6 DE PAOLIS, V. – CITO, D.: Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI, Città del Vaticano, Urbaniana University Press, 2000, s. 345.

7 TOMÁŠ AKVINSKÝ: Summa theologiae, Suppl., 11, 1, ad 2.

8 JÁN PAVOL II.: Príhovor na audiencii pre účastníkov kurzu Apoštolskej penitenciárie o vnútornom fóre, 12. marca 1994, 4. (v slovenskom preklade vyšlo v knihe Sviatosť pokánia. Sedem prejavov a apoštolský list Jána Pavla II. Bratislava : Don Bosco 1997, s. 45).

9 Porov. KONGREGÁCIA PRE KAUZY SVÄTÝCH: Sanctorum Mater. Inštrukcia na vykonávanie diecéznych alebo eparchiálnych šetrení v kauzách svätých (17. mája 2007), čl. 101, § 2.

10 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL: dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium (21. novembra 1964), 18.

11 Porov. Katechizmus Katolíckej cirkvi, 2489.